

DESPRE SACIDAVA ȘI *STRATIGRAFIA EI*

Către sfârșitul secolului trecut, cunoscutul topometru român - Pamfil Polonic consemna în hărțile sale existența unei cetăți pe malul Dunării, în botul dealului Musait, de pe teritoriul satului Mârleanu, azi Dunăreni (jud. Constanța). De atunci și până în zilele noastre cetatea de la Musait n-a constituit obiectul unor cercetări arheologice, sistematic efectuate.

Cu vreo 16-17 ani în urmă, regretatul arheolog N. Gostar, ocupându-se de publicarea unei inscripții exprima - în treacăt - opinia că aici, la Musait, s-ar fi aflat în epoca romană cetatea Sacidava¹, cunoscută nouă prin informațiile oferite, cu deosebire, de NOTITIA DIGNITATUM. Presupunea lui N. Gostar a căpătat, între timp, un contur precis prin publicarea unui stâlp miliar descoperit la Rasova². Ca atare, astăzi nimeni nu mai trebuie să se îndoiască de realitatea existenței Sacidavei pe dealul Musait.

Reactualizându-se problema Sacidavei³, de la sine înțeles că se impunea inițierea unor cercetări arheologice pe dealul Musait, pentru a se vedea de când datează această cetate, care sunt particularitățile sale și ce rol social-economic și militar a avut ea în istoria regiunii Dunării de Jos.

Sarcina efectuării cercetărilor a revenit arheologului constănțean C. Scorpan. În consecință, C. Scorpan - ajutat uneori și de alți cercetători ai Muzeului de Istorie Națională și Arheologie din Constanța - a efectuat pe dealul Musait vaste săpături între 1969 și 1979⁴.

Rezultatele principale ale investițiilor arheologice de până acum⁵ au fost publicate sub forma unor rapoarte și studii în paginile prestigioasei reviste tomitane - Pontica⁶. Un rezumat al rezultatelor primelor campanii de săpături au văzut lumina tiparului în volumul conținând comunicările prezentate în cadrul celui de-al IX-lea congres al frontierelor romane⁷.

Concluziile mai importante - subliniate de C. Scorpan - sunt următoarele: 1) Cetatea Sacidava în forma ei actuală a fost construită în sec. IV, în vremea lui Dioclețian sau a lui Constantin cel Mare; 2) Latura de vest a cetății coincide cu latura de vest a fortificației din sec. II e.n.; 3) Exceptând zonele din apropierea zidurilor de incintă dinspre est și sud, în perimetrul cetății actuale s-a viețuit în tot răstimpul dintre sec. II și sec. VII. Viețuirea s-ar fi manifestat în 9 niveluri, numerotate de sus în jos, cu cifre romane, în sensul că N (nivelul) I este cel mai recent, iar N IX, cel mai vechi. Acestora li se adaugă încă două niveluri: N I 1 și N I 2, surprinse numai în anumite zone ale cetății⁸. Ele s-ar data în epoca *post 614*; 4) În cetate s-au constatat trei incendii: primul s-ar data pe la mijlocul sec. III, al doilea *către mijlocul sec. VI*, iar al treilea, la începutul sec. VII. C. Scorpan amintește de urmele unui incendiu - de pe la sfârșitul sec. IV - care n-ar fi cuprins însă întreaga suprafață a cetății.

În funcție de observațiile sale arheologice, C. Scorpan stabilește o cronologie a zidurilor de incintă, definește existența *peremptorie a secolului al V-lea*, surprinde persistența

elementelor etnice dace în sec. VI e.n. etc.etc. Nu mai puțin originale sunt constatările privind tipologia și datarea diferitelor documente materiale.

Dintru început suntem nevoiți să recunoaștem că cele mai multe dintre încheierile lui C. Scorpan - rezultate din analiza *situațiilor stratigrafice* - au un caracter inedit. Într-adevăr, în nici o cetate romană de pe limes-ul danubian din Dobrogea n-au fost reperate atâtea *nivele de viețuire*, în nici o cetate dunăreană n-a putut fi documentată cu atâta *siguranță* prelungirea viețuirii până în epoca de după anul 614, în nici o cetate nu s-a dovedit *continuitatea* dacilor până în sec.VI e.n., ș.a.m.d.

C. Scorpan ne mai asigură - aproape pe fiecare pagină a contribuțiilor sale - că concluziile la care a ajuns sunt consecința logică a observațiilor stratigrafice.

De aceea, era de datoria noastră să ne edificăm asupra acestor observații și să vedem în ce fel au fost ele folosite de C. Scorpan. Drept urmare, ne-am oprit asupra ultimului raport de săpături⁹. Am procedat astfel, în primul rând, pentru că acest raport, fiind cel mai recent, conține și datele stratigrafice cele mai recente, iar în al doilea rând, pentru că el cuprinde o sinteză a tuturor observațiilor mai importante, culese de-a lungul primilor ani de cercetare. Într-un fel sau altul, raportul în cauză este *ultimul cuvânt* - dacă ne putem exprima așa - în privința stratigrafiei de la Sacidava.

În raport sunt dezbătute - cu precădere - problemele stratigrafice ale *tumului A* (de pe latura sudică a cetății), ale porții de est și ale incintei de vest. Întrucât aceste probleme sunt socotite de autor edificatoare pentru cea mai mare parte a zonelor cercetate, le vom acorda și noi atenția cuvenită, luând în discuție mai întâi situația din sectorul *tumului A*¹⁰.

C. Scorpan ne informează că zidul de incintă, notat cu sigla Y, din această zonă care închide latura nordică a *tumului A*, este dublat, în interiorul cetății, de un alt zid (notat cu sigla h). Lungimea acestuia din urmă este de 12 m. Potrivit spuselor sale, zidul h a fost ridicat după dezafectarea zidului Y.

Din *datele stratigrafice și epigrafice*(!?) ar rezulta că zidul Y a fost construit în secolul IV, iar zidul h în sec.VI. Faptul ar fi demonstrat de observațiile stratigrafice căpătate într-o secțiune din afara *tumului A*.

La exteriorul tumului A, în secțiunea amintită, C. Scorpan a determinat începând de sus în jos *două straturi groase de dărâmaturi cu pietre mari, un strat subțire de mortar, un strat gros de pământ cenușiu...*, *două nivele clare (s.n.) cu arsură, cenușă și mortar aparținând secolului VI e.n., apoi un strat cenușiu gros cu materiale din sec.IV-V și, în sfârșit, dedesubt, nivelul din sec.IV, zăcând pe pământul viu și cuprinzând două rânduri de mortar amestecat cu cenușă și evidente urme de incendiu*. Acestui ultim nivel i-ar corespunde *un pavaj de lespezi de piatră, care pornește din colțul tumului spre sud*.

În totului tot, la paginile 213-214 ale raportului de săpături, sunt prezentate 8 nivele arheologice. Pentru a nu lăsa loc echivocului în privința exactității *situației stratigrafice*, autorul ne invită să consultăm figurile 3 și 4. Dând curs invitației constatăm însă că în profilul de sub fig.3 apar 10 niveluri, iar în cel de sub fig.4 apar 7 niveluri. Și, ceea ce este mai curios, C. Scorpan numerotează în ambele cazuri numai câte 6 din cele 10 și, respectiv, 7 niveluri arheologice.

Firește, cititorul - pe bună dreptate - se va întreba: câte niveluri au existat în realitate la *exteriorul turnului A* ? Șase, șapte, opt sau zece? Din nefericire, el nu va căpăta niciodată un răspuns precis, deoarece sistemul de cercetare aplicat aici - ca și în altă părți ale cetății¹¹ - ne văduvește pentru totdeauna de posibilitatea stabilirii adevăratei stratigrafii.

C. Scorpan ne asigură că *secțiunea efectuată în interiorul turnului A* ar oferi o *secțiune stratigrafică concludentă (s.n.) pentru etapele cronologice ale turnului și incintelor din această zonă de sud a Sacidavei*¹².

Fie-ne permis să vedem cât de *concludentă* este această *succesiune stratigrafică* (neânsoțită de vreun desen sau o fotografie a profilului)! C. Scorpan susține că în interiorul turnului există *un gros strat de mortar care cobora în pantă până peste nivelul de sud al turnului*. Și, tot C. Scorpan susține că peste stratul gros de mortar a surprins patru straturi de pământ *depuse în pantă, succesiv...pentru umplerea și nivelarea spațiului turnului A*¹³ Potrivit observațiilor sale *atente*, stratul de mortar ar proveni *de la construirea incintei suplimentare h în sec. VI e.n.*, iar straturile de pământ de deasupra-i, ar reprezenta pământul scos din săpărea șanțului de fundație al zidului h. Că lucrurile se prezintă întocmai - precizează C. Scorpan - ar reieși din observația că primul (de jos în sus)¹⁴ dintre cele patru straturi conține *materiale din sec. VI*, în timp ce al patrulea conține *materiale din sec. III - IV*.

Evident, suntem în fața unui exemplu tipic de ceea ce în practica arheologică ar putea să se numească *răsturnarea straturilor*. Intr-adevăr, ceea ce a fost mai nou în zona șanțului de fundație al zidului h scos și aruncat în interiorul turnului A, trebuia să zacă acolo, la baza tuturor celorlalte *straturi de pământ* și invers, ceea ce a fost mai vechi să stea deasupra.

Numai că cele *patru straturi de pământ* determinate de C. Scorpan trebuiau să se afle sub *stratul de mortar* și nu deasupra lui, iar aceasta pentru simplul motiv că la săpărea șanțului de fundație, întâi se evacuează pământul pentru a fi aruncat *în spațiul turnului A* și apoi deabia se trece la construirea zidului h de pe una căruia va rezulta *stratul gros de mortar*. Desigur, în cazul de față avem de-a face cu o eroare în interpretarea datelor oferite de săpăturile arheologice de la Sacidava care, în cel mai fericit caz, poate fi pusă pe seama inexperienței autorului în mânărea metodei stratigrafice. Oricum, la capătul unei astfel de interpretări stratigrafice, nu-i de mirare că C. Scorpan - voind să ne convingă de faptul că zidul h a fost construit în a doua jumătate a sec.VI - conchide pe aceeași pagină¹⁵ că acest zid exista în *epoca lui Anastasie*, adică la sfârșitul sec.V - începutul sec.VI.

Să vedem în continuare, cum se prezintă *situația stratigrafică din zona Porții de est*¹⁶ Din relatările referitoare la această poartă *pavată cu dale și pietre mari*, aflăm că ea a fost înzestrată cu două turnuri pătrate, egale ca suprafață¹⁷ și cu *ziduri-clește* delimitând un zwinger (cameră capcană). Turnurile ar fi fost construite în sec.IV, odată cu zidul de incintă, iar *zidurile-clește* în sec.VI. Între aceste *două etape* ar fi existat *faze intermediare de reparație*, documentate de *elemente constructive*¹⁸

Datările i-au fost impuse lui C.Scorpan de *situația stratigrafică* dar nu cea din afara porții, deoarece *turnurile și nivelele arheologice ce le corespundeau în exteriorul incintei (citește, exteriorul porții - P.D.) au fost demantelate în epoca modernă, ci de cea din interiorul cetății (citește, interiorul porții - P.D.)*¹⁹. Și, drept urmare, C. Scorpan scrie: *Profilul din*

*interiorul cetății (citește, interiorul porții - P.D.) păstrează clar dovezile stratigrafice (s.n.) ale celor trei nivele din sec.VI-VII. Un element ajutător pentru cronologia celor două etape ale porții de est, este o monedă de bronz din vremea lui Justinus (anii 518-522 e.n.) găsită pe pavajul porții în zona zvingerului. Lăsând la o parte faptul că moneda lui Justin nu are cum constitui un element ajutător pentru cronologia celor două etape ale porții... vom nota că nicăieri până aici, în capitolul rezervat intrării de est, C.Scorpan nu ne-a vorbit despre cele trei nivele din sec.VI-VII. Consultând profilul de sub fig.9 - cu ajutorul explicațiilor de la finele rezumatului în limba franceză ²⁰, constatăm că cele trei nivele datează nu din sec.VI-VII ci din sec.VI, ceea ce, de ce să n-o recunoaștem, în contextul datelor arheologice oferite de autor, constituie o greșeală minoră. Dar noi mai constatăm ceva și anume: profilul de sub fig.9 nu ilustrează o situație din zona porții, cum susține C. Scorpan. Dovada? Nicăieri în desenul profilului nu este înregistrat pavajul de *dale și pietre mari*. În eventualitate că profilul cădea transversal pe poartă, în desenul lui trebuia să figureze și canalul de scurgere aflat sub *pavajul de piatră*. După cum se vede, C.Scorpan, dintr-o regretabilă neatenție, ne-a prezentat pentru zona porții de est o situație stratigrafică consemnată (poate) în altă parte a cetății²¹. De aceea și constatările privitoare la sectorul porții rămân simple afirmații, cu caracter strict personal.*

De la un moment dat, C. Scorpan încearcă să îndeplinească observațiile stratigrafice cu observații care țin de tehnica construcției zidurilor. De o astfel de metodă s-a folosit în determinarea fazeologiei zidului de incintă de pe latura apuseană a cetății²²

Plecând de la ~~constatarea~~ făcută în S III conform căreia nivelul zidului este construit din pietre neregulate, pe de o parte și că acest soclu este acoperit de *N VIII*, pe de altă parte, autorul raportului concludă că aici are de-a face cu o primă fază de construcție din sec.II e.n.²³ Cititorul oricâtă silință ar depune spre a se lămurii asupra celei de-a doua faze de construcție nu va reuși, deoarece imediat mai încolo, C. Scorpan ne întreține tot despre prima fază de construcție numind-o acum *prima etapă a incintei*. Din felul în care-și expune *demonstrația* privitoare la raportul dintre zidul de incintă și nivelele arheologice adiacente (din interiorul cetății) ar rezulta însă că *prima etapă a incintei* este, de fapt, cea *de-a doua refacere a incintei*; Evident, a doua refacere presupune în chip necesar și o primă refacere, despre a cărei existență însă nu ni se spune nimic. În schimb, C. Scorpan - în temeiul observațiilor sale stratigrafice - ne informează despre un *moment constructiv* din sec.V, pe care dintr-o neatenție în elaborarea frazei (oare acesta să fie motivul?) îl plasează înainte de *refacerea* din sec.IV. În final, C. Scorpan conchide instantaneu - fără nici o legătură cu ce-a fost mai înainte - că *cea de-a doua porțiune și etapă (s.n.) a zidului...aparține celei de-a doua jumătăți a sec. VI e.n.*²⁴.

Este lesne de înțeles că o asemenea metodă scoasă din vârtejul ameiților al inadvertențelor și confuziilor și aplicată brutal realităților arheologice de la Sacidava nu poate duce decât la complicarea inutilă a unor probleme și așa complicate.

Din cele relatate până aici se impune o singură concluzie: raportul de săpături publicat de C.Scorpan în Pontica X ²⁵ este neavenit. Cele mai multe dintre observațiile și *datele de săpătură* sunt când incomplete, când greșite. Autorului nu-i este clar mecanismul definirii nivelurilor arheologice, de unde și identificarea unora dintre *straturile* rezultate din operația de înălțare a terenului în sec.IV ²⁶ cu nivelurile de viețuire. Raportul are de suferit și de pe urma

lipsei curente a profilelor; singurele descrieri stratigrafice care-s însoțite de desenul profilului sunt cele privitoare la zona exterioră a turnului A și la zona porții de est. Profilele în cauză sunt însă de nefolosit, deoarece ele-s lipsite de orice lămurire (numărul secțiunii, orientarea, scara la care au fost executate, legenda explicativă). Oarecare repere - privind doar datarea nivelurilor - le vom găsi în lista figurilor atașată rezumatului în limba franceză²⁸.

Desigur, s-ar putea invoca motivul că suita de contraziceri, nepotriviri și inexactități din acest raport este rodul unei încercări, neizbutite, de a sintetiza observații stratigrafice - altfel, atent înregistrate și corect interpretate în rapoartele și studiile anterioare. Apelând însă la aceste contribuții, vom vedea că tocmai în ele își are izvorul dezorientarea stratigrafică a lui C.Scorpan.

Ca învinuirea noastră să nu pară gratuită, vom da unele exemple. Într-un studiu publicat în anul 1972²⁸, arheologul constănțean insistă cu deosebită fervoare asupra descoperirii a trei nivele (NI1, NI2 și NI) datate în perioada de sfârșit a cetății.

În raportul de săpături din 1972, NI2 și NI1 sunt datate *oricum după 614-615*²⁹. În raportul de săpături din 1973, NI este datat între anii 602-603 și 614³⁰.

Nu începe îndoială că NI2 și NI1 fiind mai recente din punct de vedere cronologic, trebuie să se găsească pe verticala profilelor, deasupra lui NI. Consultând însă profilul malului de est al lui SI, publicat în 1972, vom observa că NI2 și o parte a lui NI1 se afla sub NI și nu invers, cum s-ar fi convenit să fie³¹. Această eroare, suficientă pentru a defini priceperea colegului nostru în *stabilirea* nivelurilor arheologice de la Sacidava ca să nu pară izolată, este repetată întocmai într-un raport de săpături din 1973³², apoi într-altul din 1974³³, în care însă autorul, încercând să repare greșeala, operează o rocadă între NI2 și NI1, uitând în schimb, să le plaseze deasupra lui NI.

Profilele șanțurilor SI, SII și SIII³⁴ practicate în primele campanii de *cercetare arheologică* sunt lipsite de nivelul indicând stratul vegetal. În următoarele campanii de săpături, C. Scorpan, dându-și seama că inexistența stratului vegetal n-are cum să fie motivată în condițiile topografice ale Sacidavei, trece dintr-o dată la mobilarea noilor secțiuni cu nivelul corespunzător stratului vegetal. Și, cum procedează? Transformă în strat vegetal (vezi exemplul secțiunilor SIV și SV)³⁵, ceea ce în SI și SIII constituia nivelul de viață din sec.VII, iar aceasta, fără să dea nici cea mai mică explicație, necesară, în tot cazul, deoarece cititorul avizat oricând se poate întreba: de ce SIV și SV beneficiază de strat vegetal, iar SI, care se află între ele, nu?

Lucrurile nu se prezintă mai limpede pentru autor nici în privința nivelelor arheologice inferioare. De pildă, referindu-se la observațiile arheologice din SIII, C. Scorpan notează că în *profilul de sud (fig.10) nivelul VIII (sec.II-III e.n.) trece peste plintă...*³⁶. Consultând însă fig.10, observăm că nivelul în cauză nu este N VIII ci N IX. Și, exemple de acest gen se înșiră într-o listă prea lungă pentru a-și putea găsi locul în spațiul rezervat intervenției noastre. Oricum, autorul încurcându-se în stratigrafia Sacidavei, în chip necesar s-a încurcat și-n materialele arheologice până-ntr-atât încât în unul din studiile sale, vorbind despre o amforă *cu o lungă și complicată inscripție cu roșu pe gât și umăr* susține că a fost descoperită *pe nivelul*

din prima jumătate a secolului al VI-lea (N III)³⁷ de la Sacidava când în realitate ea a fost găsită la Histria³⁸.

Iată pe scurt, numai o parte a motivelor care ne îndrituiesc să socotim că, concluziile lui C.Scorpan privitoare la Sacidava - și bazate pe observațiile sale stratigrafice - nu pot fi luate în seamă de cei ce se ocupă în mod serios de problemele cetăților romane situate pe limes-ul dunărean³⁹.

Într-o atare situație, pretenția autorului de a ordona stratigrafia unor cetăți din Dobrogea - în temeiul *câștigurilor* stratigrafice de la Sacidava⁴⁰ - apare cel puțin bizară.

Mai grav este că multe dintre chestiunile pendinte de stratigrafia din zona zidurilor de apărare ale Sacidavei, sunt definitiv compromise, iar aceasta pentru că ele nu mai pot fi verificate prin săpături practicate în afara incintei. Din păcate, C.Scorpan, abandonând la un moment dat sistemul cercetărilor prin secțiuni croite perpendicular pe zidul împrejmuitor, l-a înlocuit cu sistemul urmării traseului acestuia,⁴¹ anulând astfel orice posibilitate de stabilire a raportului stratigrafic dintre nivelele arheologice din teritoriul extramurar și construcțiile de piatră.

În consecință, se impune ca măcar săpăturile care se vor efectua de acum încolo - să fie executate cu atenție, pricepere și răspundere profesională.

NOTE

1. N. Gostar, STUDII CLASICE, 5, 1963, p.309.
2. A. Rădulescu, REVISTA MUZEELOR, 4, 1969, P.349.
3. Vezi la C. Scorpan, REZULTATE ALE SĂPĂTURILOR ARHEOLOGICE DE LA SACIDAVA, în PONTICA, X, 1979, p.229 discuțiile asupra faptului dacă în zona Musait au existat sau nu două cetăți.
4. Cu excepția anilor 1973 și 1975.
5. Firește aici este vorba de rezultatul săpăturilor de până în anul 1976 (inclusiv).
6. PONTICA, V, 1972, p.301 - 327, 358 - 372; PONTICA, VI, 1973, p.146 - 152, 209 - 210, 267 - 331; PONTICA, VIII, 1975, p.263 - 313.
7. ACTES DU IXe CONGRÈS INTERNATIONAL D'ÉTUDES SUR LES FRONTIÈRES ROMAINS, București, 1974, p.109 - 116.
8. Vezi *casetele* nivelelor profilului din PONTICA, V, p.359, fig.16 unde este marcat și un nivel N 13.
9. Raportul a fost publicat în PONTICA, X, p.229 - 251; vezi nota 3.
10. IBIDEM, p.232 - 234.
11. Vezi, INFRA, p 47-48
12. PONTICA, X, p.233.
13. IBIDEM.
14. C. Scorpan manifestă o supărătoare inconsecvență în prezentarea stratigrafiei. Nivelurile arheologice sunt descrise odată de sus în jos, altă dată invers, de jos în sus.
15. PONTICA, X, 234.
16. IBIDEM, p.236 - 237.

17. IBIDEM ,p.236. Autorul susține aici că *tururile ocupă fiecare o suprafață de aproximativ 13 mp* ceea ce, desigur, nu poate fi adevărat, deoarece suprafața unuia din ele măsoară circa 16 mp.

18. IBIDEM ,p.237.

19. Din analiza textului reiese, fără nici o îndoială, că aici este vorba de *interiorul porții* și nu de *interiorul cetății* cum greșit se exprimă C. Scorpan.

20. Vezi, INFRA, nota 27.

21. Numai în acest caz se poate admite că profilul de sub fig.9 reflectă *stratigrafia* din *interiorul cetății*. Într-o atare situație, însă, procedul nu are nici o legătură cu practica arheologică.

22. PONTICA, X, p.237 - 238.

23. Evident, lui C. Scorpan nu-i este cunoscut că - de regulă - soclul se construiește într-o altă tehnică decât restul zidului.

24. PONTICA, X, p.238.

25. Vezi notele 3 și 9.

26. Operația de înălțare a terenului - neseseizată de C. Scorpan - este învederată totuși de unele indicii din profilele secțiunilor SII și SIII. Cu acest prilej a fost astupată și o viroagă mică, aflată în interiorul cetății, de-a lungul zidului de vest.

27. Câteodată însă, aceste *reper*e nu se potrivesc descrierii profilelor.

28. PONTICA, V, p.361.

29. PONTICA, V, p.263.

30. PONTICA, VI, p.277,319.

31. PONTICA, V, fig.XIV(14) (între p.358 și 359).

32. PONTICA, VI, p.274, fig.6.

33. ACTES DU CONGRÈS, p.112, fig.3.

34. IBIDEM, p.274, fig.5 - 6, p.280, fig.7 - 8, p.281, fig.9, p.282, fig.10.

35. IBIDEM, p.307, fig.31 - 32.

36. IBIDEM, p.309. Același eroare și în PONTICA, X, p.237. Dealtfel, C. Scorpan obișnuind să republice anumite pasaje din lucrările sale mai vechi pierde prilejul de a-și corecta unele erori.

37. PONTICA, VIII, p.374, 298, pl. III/7 și 305, pl.X/4 (foto).

38. Emilian Popescu, INSCRIPȚII GRECEȘTI ȘI LATINE DIN SECOLELE IV - XIII DESCOPERITE ÎN ROMÂNIA , București, 1976, p.164 - 165 (nr. 140).

39. Greșelilor de ordin stratigrafic, C. Scorpan le adaugă altele care țin de necunoașterea realităților din cetățile dobrogene pe care le aduce în discuție. Autorul nu este edificat nici măcar asupra suprafețelor acestor cetăți. Astfel n-ar mai susține că *în Dobrogea numai Libida și Tomis (de peste patru ori mai mari , s.n.), Tropaeum Traiani (de trei ori mai mare , s.n.) ..... depășesc Sacidava ca suprafață fortificată.* (PONTICA, X, p.245). Unele erori se manifestă în informația istorică. Referindu-se, de exemplu, la invazia cutrigurilor, din 559, afirmă că aceștia erau însoțiți-de bulgari și slavi, (IBIDEM p.231) scâpându-i din vedere că în nici un izvor literar nu se consemnează participarea bulgarilor la invazia cutrigurilor. Greșeala, preluată din DID, II, 1970, p.429, (vezi PONTICA, VI, p.319) își are izvorul în discuțiile care se mai poartă și astăzi asupra faptului dacă cutrigurii sunt sau nu strămoșii bulgarilor.

40. Vezi în această privință tentativa din PONTICA, V, p.311 - 323.

41. Vezi în acest sens și fotografia publicată în PONTICA, X, sub fig.26/3. Autorul vroind probabil să atenuieze impresia asupra sistemului de cercetare al incintei a decupat aproximativ o treime din fotografie, astfel că aceasta a căpătat forma unui trapez dreptunghic (caz unic în practica publicării ilustrației arheologice).

(Publicat în SCIVA, 31, 1980, 1, p.123 - 130)